

ուէին: Եկեղեցական թանգարանը, որ այժմ երեք սրահներով կը ներկայանայ, հնադարեան քիչ բան ունի՝ որ նոյնիսկ ԺԶ դար հասնի, բացի մէկ քանի մասնատուիէ (Գեղարդի, երկաթէ խաչի եւն.): Չարմանալիօրէն մարդը յուսախար կ'ընէ չգոյու-թիւնը այն մեծարժէք գոհարադարժ իրեղէնե-րուն, որ իբր թէ գոյութիւն ունէին Էմիմանի գանձատան մէջ, նոյնիսկ քանի որ տառնեակ տա-րինքը առաջ: Նշմարեցի անձրեւէ փճացած կամ վնասուած սպառնող հին վարագոյրներ, որոնց խնամոտ պահպանման գործին այժմ միայն ձեռք զարնուած է: Ուշ է պատասխանատուներ փնտռել: Տաճարին ներքին վերանորոգումը եւ վերստի զարդարումը՝ գեղագիտական մարդին մէջ՝ ըստ իս՝ բոլորովին անգոհացուցիչ է, եւ շատ բան կը զեղչէ տաճարին հնադարեան վեհութենէն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ԽՈՐՀՐԴԱԾ ՈՒԹԻԻՆ

Արդէն իսկ երկարած այս տպաւորութիւններս
կ'ուզեմ աւարտել՝ յայտարարելով որ Հայաստան
իրական բազմակողմանի զարգացման մէջ է :
Իբր հաւատարմութեամբ

Իբրեւ հայադիմութեան նուիրուած համեստ աշխատող մը, բնական է, իմ իրաւասութենէս եւ կարողութենէս վեր է քաղաքագիտական անսկիւն մարզանքներ ընել: Ես հոս կը գրեմ ու կը խօսիմ բաներու մասին՝ զոր տեսած եմ աչքերովս, ինչպէս համառօտակի ըսած էի նաեւ Երեւանի ձայնասփիւռէն:

Անուրանալի է Երեւանի եւ Խորհրդ. Հայաս-
տանի ներկայ վերալինական վերալիքը. անուրանա-
լի է հայադիտական զարգացումը, հայ մշակոյթի
ստացած նոր ոյժն ու կարեւորութիւնը:

Անտարակտայ, այս դատին մեծ նպաստ կրնայ բերել Սփիւռքի և և խորհրդ. Հայաստանի միջև աւելի սերտ մշակութային փոխյարաբերութիւնը: Արտասահմանեան շատ արժէքաւոր ոյժեր, այժմ, երկրորդահան պատճառներով, դժբախտաբար, անտեսուած են ու չեն կրնար Հայաստան այցելել. ասիկա, պէտք է երկրին վարչչներուն մասնաշաղկապէն ուշադրութեան արտօնուի:

Իսկ ինչ կը վերաբերի իմ մասին Մոսկուայէն մինչեւ Երեւան շրջող փափուկներուն, նկատեցի որ այդ բոլորը հնարուած է «Բազմավեպ»ի մի-ջոցով լոյս տեսած կարգ մը զբախօսա-քննադա-տականներս նսեմացնելու նպատակով:

Այժմ ուրեքս եմ

Այժմ ուրախ եմ ըսելու որ ամէնքն ալ տեսան՝
թէ իբր համաստ ոյժով հայ մշակոյթի նուիրեալ
մը, նպատակ ունիմ ճշմարտութիւնը միշտ քօ-
ղադեծել - նաեւ Օրբի խնդրին մէջ - առանց
երկրիմի նպատակներու, առանց քաղաքական կամ
կուսակցական յետին միտքերու: Եւ այս՝ նաեւ
պապագային:

Վստահ եմ թէ ճշմարտութեան սէրը միշտ պիտի
յարթանակէ ու եղբայրացնէ մեզ լոյսը, հայ-
րենիքի՝ թէ Սփիւռքի մէջ:

3. ԳԻՒՐՏԵԱՆ

ԻՄ ԳԻՇԵՐԻՍ ԸՆԾԱՆ

Իմ գիշերիս ընծան է այս. չարչարանքով
Քաղուած պըտուղ, առանձնութեան մըռայլ ծառէն,
Որուն ոստերն ու տերեւները կը բուրեն
Մահացու խունկ մը արտաբերով:

Ընդունե՛լ գայն. քախծոտ հոգւոյս իմ կայծերէն,
եւ շիթերէն ալ արիւնիս ջերմացնելով՝
Ծաղկեցուցի. եւ լըռութեան բիւրեղներով
Զայն փանդակած եմ գաղտնօրէն:

Ան խօսք մըն է քախանճագին, աղօթաճայն,
Որպէսզի դուռն ըլլաւ շուշանն իմ երագիս,
Պարտեզին մէջ գիշերական:

Որպեսզի դուն ըլլաս միայն շունչ մ'երկնային
Եւ բացարձակ նըւիրումով ցոլացնէ զիս
Ձինջ էութեանքդ հայելին...

ԱՐՄԵՆ ԵՐԿԱԹ

Գ Է Պ Ի Ա Ի Ա Ր Ա Յ Ր

ԹԱՏՐԵՐԳՈՒԹԻՒՆ ԶՈՐՍ ԱՐԱՐՈՎ

Գրեց Ն. ՎԱՀԱՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

(Շար. տես՝ թաղմ. 1961, թ. 1-2, էջ 34)

ԳՈՐԾՈՂ ԱՆՁԵՐ ԵՐԿՐՈՐԴ ԱՐԱՐԻՆ

Վարդան – սպարապետ Հայաստանի
Վասակ – Մարզպան Հայաստանի
Վահան Ամատունի – նախարար
Արշալիր Կամսարական – նախարար
Ղեւոնդ Երեց
Եղիշէ – առենադպիր
Արմենակ, – զինակիր Վարդանի
Սամուէլ – լրտես, կողմնակից Վարդանի
Վարդանոյշ – մայր Վահանիկի
Գուժկան Վրաստանի
Գարջոյլ – մտերիմ Վասակի
Բարապան մր :

ԵՐԿՐՈՐԴ Ս.ՐԱՐ

Տեսարանը կը ներկայացնէ շքեղ սենեակ մը՝ պետական շէնքին մէջ. սեղան, աթոռներ, բազմոց, եւ աշտանակներ՝ սեղաններուն վրայ :

ՏԵՍԻՆԱ ԱՌԱՋԻՆ

Վարդան Մամիկոնեան եւ Արմենակ

Վարդան - (Խօսելով Արմենակին հետ՝
բեմ կ'ելլէ) Խոնչպէս կարելի է հաւատալ
այսպիսի ահաւոր դաւի մը: Գեռ անցեալ
օր, Վասակ Աւետարանի վրայ երդումը
բաւ. իր շրթներն ալ դպան այդ սուրբ
Գրքին:

Արմենակ - Երբ մէկը հաւատք, բռն
բարոյական չունի՝ ամէն բանի կարող է :
Վարդան - Ուրեմն այս տեղեկագիրը
Վասակ ի՞նքը պատրաստած է, եւ ինքը
ձեռքովը կ'ուղէր պարսիկ պատուիրակին
յանձնել :

Արմենակ - Շատ պաշտօնական քարտեզ
է եւ տեղեկագիր: Տեսե՛ք, Մարդպանին
կնիքը կայ վրան: ... ԲԵԼԵՆԻՆՆԻՅԱՆ

վարդան - Եւ այսքան թեթեւօրէն վար-
ուիլ այսպիսի վտանգաւոր թուղթի մը
հետ...

Արմենակ - Ամենավարպետ գողերն ալ,
չատ անդամ, ամէնէն ապուշ կերպով կը
բռնուին:

Վարդան - Կասկածներ ունեւինք արդէն. շատեր զիս զուռացուցին այդ մարդէն. բայց մարդս զիմացիինն իր սրտին պէս կը դատէ: Ես տարիներով հայրենիքէն հեռու, կարօտը սրտիս մէջ, ամէն հայ՝ եղբայր կը կարծէի, անկեղծ, ազգասէր պատրաստ ազգին համար իր կեանքը դոհելու: Վասակ մինակ չէ՝ այդ դաւը ճիւղաւորումներ ունի: Նա լաւ կը ճանչնայ դաւորումներ ունի: Նա լաւ կը ճանչնայ մեր բոլոր նախարարներուն նկարագիրները. զիտէ տկարամիտն ու փառասէրը: Նա նուրբ միտք ունի, հոգեբան է, սողանալ է, զիտէ հմայել եւ կաշառել, չոյել ցող է, զիտէ հմայել եւ կաշառել, չոյել եւ սպառնալ: Պէտք է զիշեր ցերեկ հըսկել իր քայլերուն:

Արմենակ - Վասակ խիստ հսկողութեան տակ է: Ամէն կողմ հաստատարիմ սպաներ, զինուորներ՝ զիւղացիի, փերեզակի, առեւտրականի, ծառայի կերպարանքի տակ կը գործեն:

Վարդան — Բոլորն ալ վստահելի՞ են :
Արմենակ — Կասկածնիդ արդար է . Պար-
սիկները իրենց ոսկիներով մեր մաքուր
նկարադիրը խաթարեցին . սակայն ասոնց
մասն ալ հսկողներ կան :

վարդան - իռնհմութիւնը երբեք չա-
փաղանց չէ: Այդ վաւերագիրը պէտք է
մեր աչքերը լաւ բանայ:

Արմենակ - Օձին գլուխը գտանք, գիւրին է ջախջախելը:

Վարդան - Դժբախտաբար հազար զըլ-
խանի ոճ է :

բու զազան էր: Վասակ, դու լաւ դիտես թէ զայն իր մորթը կը փոխէ, բայց ոչ բնաւորութիւնը. եւ դուն եկած ես պատերազմի մանրամասնութիւնները ճշտելու: Որո՞ւն հաւատանք:

Վահան - Եթէ այս տնային վէճերով զբաղինք, թէ՛ պատերազմը պիտի կորսնցնենք, եւ թէ՛ խաղաղութիւնը:

Վարդան - Խաղաղութիւնն արդէն կորսնցնելը Աստուած գիտէ:

Վասակ - Մեր ձեռքն է խաղաղութիւնը չափել: Պատերազմէն յոյս չկայ:

Ղեւոնդ - Բայց ո՞չ ուրացութեամբ խաղաղութիւն: Յիշէ՛ք զժառանգ Արշակը, Տիրանը, Վաչէն, որոնք երբ հայ բանակին գլուխն էին, սիրելի որդիներ էին. երբ պարսիկ ճիրաններու մէջ ինկան, Անյուշ բերդը վերջացան:

Վասակ - Փոխուած են ժամանակները, փոխուած է նաեւ քաղաքականութիւնը: Անոնք զո՞հ դացին յեղեղուկ մտայնութեան մը. նենգաւոր Յոյներուն կրթնեցան, որ վտանգի ժամանակ լքեցին զիրենք: Այսօր ալ այդ աստուածասէր կոչուած կայսրը խուլ եղաւ մեր կոչերուն: Ինչո՞ւ իրապաշտ չըլլանք, ինչո՞ւ անօգուտ արկածախնդրութեան մէջ իյնանք, երբ կրնանք խաղաղ եւ երջանիկ ապրիլ Յազկերտի հովանիին տակ:

Եղիշէ - Ներեցէք, տէր Մարգարան, դուք շատ լաւ գիտէք, թէ անդառնալի պայման մը դրաւ. ուրանալ քրիստոնէութիւնը, եւ կրակն ու արեւը պաշտել:

Վարդան - Եւ թոյլ տալ որ մեր հողին վրայ պարսիկ մոգերը ատուշաններ կանգնեն, հալածեն ու խոշտանգեն մեր քահանաները, մեր ժողովուրդը. ու լըքենք մեր լեզուն, ընդունինք իրենց պիղծ սովորութիւնները, սողանք ամէնէն ցած պաշտօնեային ոտքերուն տակ:

Վասակ - Սողացի՞նք մինչեւ հիմա. ո՞վ քեզմէ աւելի փառաւորուած է արքայէն: Որո՞ւն կուրծքը այնքան բարձր չքանը՝ չաններով զարդարուած է, քան թէ Վարդան Մամիկոնեանի մը կուրծքը:

Վարդան - Իսկ դուն չլսեցիր՝ այդ նոյն թագաւորին բերնէն, երբ իր գահէն կը պոռար, կ'որոտար ամպրոպի պէս. կ'արհամարհեմ՝ ձեր փառքիւնները, ձեր յաղթանակները, ձեր անունն ու պատիւը: Վատ եւ անարգ է՛ք ինձ համար: Ձեր քրտինքը, ձեր հոգին ու համնարը աչքիս չեն երևնար, քանի խաչելեալ Քրիստոս մը կը պաշտէ: Չլսեցիր, Վասակ, թէ ինչ-

պէս զաղանացած ծովի պէս կը մոնչէր... եւ հիմա բարեգութ հայր է... որովհետեւ բանակ ունինք, զէնք ունինք:

Ղեւոնդ - Ըստ իս՝ ոչինչ փոխուած է: Արշալիր - Կրնանք զինեալ խաղաղութիւն պահել:

Վահան - Որո՞չ պայմաններ դնել, բանակը ոտքի պահելով:

Վասակ - Վարդան ստուերներու հետ մենամարտի ելած է, մինչ հոս շատ մը կարելիութիւններ կան, առանց արիւնհահեղութեան խաղաղ եւ երջանիկ ապրելու համար: Նախ միացեալ ճակատ կազմել, մէկ սիրտ եւ մէկ հողի ըլլալ: Միացեալ Հայաստան մը անյաղթելի է: Նոյնիսկ կրնանք Հայաստանի թագաւորութիւնը վերականգնել: Եթէ Արշակունիներն անարժան էին այդ թագին, կան գլուխներ՝ որ կրնան դաշն պատուով կրել:

Ղեւոնդ - Հողեղէն թագ՝ հողեղէն դըլուխներու վրայ:

Վարդան - Թագաւորութիւն մը, հիմնուած ուրացութեան եւ կեղծիքի վրայ. խաղալիկ՝ բռնաւորներու կամքին: Ո՛չ, Վասակ, սնոտի յոյսերով մի՛ օրօրուիր. դուն ապուշ մէկը չես. ոտքերուդ տակ հայրենի հող չկայ, եւ դուն ոսկեղէն թագ կ'երազես:

Վասակ - Այս հողը մերն է, մեր միսն ու մեր արիւնը, ոչ մէկուն կը զինանինք, պատրաստ ենք դաշն մեր արիւնով պաշտպանել:

Վահան - Այո՛, պատրաստ ենք մեր ամբողջ ոյժերով պաշտպանել:

Արշալիր - Այի մը հող իսկ չենք տար այդ կոյր թագաւորին:

Վարդան - Այդ հողն արդէն ծախուած է:

Վասակ - Ո՞վ ծախեւ է:

Վարդան - Դուն:

Վասակ - Զրպարտութիւն եւ նախատինք է ինձ համար, Վարդան. խօսքերդ ե՛տ առ, ապա թէ ոչ՝ չարաչար կը զըլջաս:

Վարդան - Դուն պիտի զղջաս եւ շատ ուշ պիտի ըլլայ:

Վասակ - (Ձղաշիմ եւ ուժեղ) Ե՛տ առ, վատ գրպարտութիւն է:

Վարդան - Վարդան սովոր չէ ճերմակին սեւ ըսել:

Վասակ - Ահաւասիկ զիս կը սեւցնես:

Վարդան - (Ծոցէն մագաղաք մը հանաւ) Նայէ այս մագաղաթին, կը ճանչնաս, որո՞ւն կնիքն է վրան: Ի՞նչ կը նըշանակէ: Մօտեցիր, Մարգարան, փոխար-

քայ Հայաստանի: Լաւ նայէ, քեզի ծանօթ պէտք է ըլլայ այս զինուորական քարտէզը (Վասակ սարսուռ կը զգայ, բայց իսկոյն ինքզինքն հաւաքելով, հազիւ ակնարկ մը կու տայ մագաղաթին):

Արշալիր - Վարդան, բացատրէ մեզի, ահաւոր բան մը կը տեսնուի:

Վահան - (Մագաղաքը բնկելով) Ասիկա ծանօթ է ինձ. ի՞նչ կը նշանակէ:

Վարդան - Թող ինքը բացատրէ. Վասակ շատ լաւ գիտէ այդ գիծերուն իմաստը:

Վահան - Տէր Մարգարան, ինչո՞ւ լուռ էք, խօսեցէք, մենք որքան Վարդանը կը սիրենք՝ այնքան ալ ձեզ կը յարգենք: Մենք արդարութեան կը հաւատանք:

Վասակ - Այո՛, լաւ նայեցայ, մագաղաթի աննշան կտոր մը, որ ինձ կը վերաբերի:

Վարդան - Այո՛, շատ աննշան, բայց կնքուած Վասակի մարդանակն կնիքով, եւ վրան մանրամասն նշանակուած զինուորական խորհուրդին ծրագրերը:

Վասակ - Ես, Մարգարան Հայաստանի, իրաւունք չունէի՞ այդ ծրագրերն ունենալու: Դաւաճաններ զոյգեր են դիւանէս եւ լուս: Բարեբախտաբար քեզի բերեւ են:

Վարդան - Այո՛, շատ բարեբախտաբար, ապա թէ ոչ՝ Արիստակէսի գինետան մէջ դուն Միհրանբեկի պատուիրակ Ծաղուհին Միհրանբեկի պատուիրակ Ծաղուհին պիտի յանձնէիր: Դաւաճան, մատնիչ (Վարդան վրան կը յարձակի, սուրբ քաշած):

Արշալիր-Վահան - (Ետ մղելով Վարդանը) Հանդարտէ՛, Վարդան:

Ղեւոնդ - Աստուած իմ, դուն հասիր օգնութեան:

Վահան - Արդարութիւնը չուտով երեսան պիտի գայ:

Արշալիր - Զարագործներն ով որ ըլլան՝ մահով պիտի պատժուին:

Վարդան - Ահա՛ մեծագոյն չարագործը, եթէ քաջութիւն ունիք՝ պատժեցէ՛ք զայն:

Վասակ - Ընչո՞ւ է, ես Արիստակէսի իջեալը զայցեր եմ. Արմենակն ալ գիտէ. ինչ չարագործութիւններ կ'ընեն, ազնիկներ կը յափշտակեն, տուններ կը կողոպտեն: Դուք, պահակներու հսկողութեան տակ, ձեր տուններուն մէջ հանդիստ կը տակ, ձեր տուններուն մէջ խեղճ անքնանաք. բայց խորհե՛ք մասին: Անոնց պաշտպան ժողովուրդի մասին:

Անոնց պաշտպան ժողովուրդի մասին աչքերը կը հըս-վրայ Վասակին արթուն աչքերը կը հըս-կեն:

Եղիշէ - Իսկ ինչո՞ւ...

Վասակ - Դու լուռ կեցիր. քեզի խօսք չ'իյնար:

Վարդան - Աննշան մէկը չէ Եղիշէն, պետութեան ընդհանուր ատենադպիրն է: Խօսէ՛ Եղիշէ:

Եղիշէ - Իսկ ինչո՞ւ կ'ուզէիք Արիստակէսը խաղաղանի տակ սպաննել թուղթ մը պահանջելով:

Վասակ - Կ'ուզե՞ս զիտնալ. այդ անպիտանը գինին եւ ճաշերը սաստիկ սուղ կը ծախէ, տղրուկի պէս յաճախորդներուն արիւնը կը ծծէ եւ պետութեան տուրքերը չի տար. ես, ճիշտ է, խարաղանով իր հաշիւները կը պահանջէ:

Վարդան - Եւ Հայաստանի փոխարքան, Մարգարան մը՝ խեղճ գինեպանէ մը հաշիւ կը պահանջէ: Ի՞նչ տարօրինակ բան. կարծես թէ հարկահաւաքներ չկան:

Վասակ - Վարդան, ես կը ցաւիմ քու վրա. դուն ջղային նոպաներով բռնուած ես: Ատիւծի սիրտ ունիս եւ երեսայի միաժողովուրդ: Քսու մարդիկ քեզ մոլորեցուցեր են. կեղծ ու երկերես լրտեսներ, ոքեր են. կեղծ ու երկերես լրտեսներ, որոնք որսի ելեր են վաւերագրեր կեղծելու կամ զոյնալու՝ մէկուն միւսին ճառելու համար: Անամօթ առեւտուր մը սկսեւ է մեր երկրին մէջ, որուն զո՞հ դացեր ես դուն ալ: Պարսիկներն են այդ ամէն շփոթութիւն սերմանողը: Անոնց ոսկին հեղեղի պէս կը հոսի, եւ ոսկին այնպիսի թոյն մ'է, որ ամենահաւատարիմներն ալ կը մ'է, որ ամենահաւատարիմներն ալ կը սպաննէ: Յազկերտի քաղաքականութիւնն է, բաժնէ որ տիրես: Լսեր են թէ ինչպէս է, բաժնէ որ տիրես: Բեզի համար դաւաճան են անոնք՝ որ սուր չեն վերցնիր. սակայն սուրը չէ որ յաղթանակ կը չահի, սուրէն աւելի մահացու գէնքեր կան: Այն ձեռքը որ չես կրնար կտրել, կ'ըսէ առակը, գիր ճակատիդ ու համբուրէ, երբ ժամանակը կու գայ՝ զայն իր թիկունքէն հաշուա՛հարէ: Նպատակին հասնելու համար՝ ա՛մէն միջոց օրինաւոր է: Եթէ հարկ ըլլայ, կարիճ կ'ըլլամ, օճ կ'ըլլամ, եւ սատանա՛լին հետ ալ կը դաշնակցիմ, միայն նպատակիս հասնիմ:

Ղեւոնդ - Մենք վաղուց գիտենք՝ թէ սատանային հետ դաշնակից ես:

տուրներ, կազմենք մեր շարքերը եւ մէկ գիշերուան մէջ ջարդենք թշնամիները: Մեր իսկական ոյժերը չենք գիտեր. տա- տամտտ նախարարներ շատ ունինք:

Վահան - Խելացի է Վասակին ըսածը. այս պարագաներուն՝ զաղտնիքը լաւա- գոյն գէնքն է:

Վարդան - Տիկին Վարդանոյ, Արմե- նակ զինակիրս վարը պիտի ըլլայ. դուն գնա իրեն, թող իմ տունս առաջնորդէ քեզ: Քանի մը օրէն կովկաս պիտի մեկ- նիմ. քեզ միասին մինչեւ Որջնաղ կը տա- նիմ: (Վարդանոյ թեւէն բռնած՝ մինչեւ դուռը կ'առաջնորդէ):

Եղիշէ - Տիկինը ես կ'առաջնորդեմ, Տէր սպարապետ: (Դուրս կը տանի Վարդա- նոյ շը եւ ետ կու գայ):

Վահան - Վարդան, պէտք է ժամանակ կորսնցնենք: Հրամայէ որ կատարենք, դուն ես սպարապետը:

Վարդան - Դաւեր, ստուերներ, որո- դայթներ շատ կան մեր շուրջը. այս ա- մէնը միայն սուրով կարելի է լուծել:

ՏԵՍԻԼ ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ

Վրաստանի գուժկանը եւ վերիները

Եղիշէ - Տիար սպարապետ, հարկ կա՞յ դրելու նաեւ Վահանիկի առեւանդումը:

Վասակ - Վրան վէպ մը չչինես. ան- նշան գէպը մըն է:

Վարդան - Գրէ իմ ըսածիս պէս: Առե- ւանդեցին՝ Վասակի հրամանով:

Վահան - Նորէն վէճեր չբանանք: Ես կը ձգեմ, կ'երթամ:

Արշալիր - Չեմ ուզեր որ պատմութիւնը մեզի համար ըսէ թէ գերագոյն ճգնաժա- մին՝ անմիաբան էին:

Դուրսէն - (Աղմուկ եւ ձիու դուրս) Կեցի՛ր, կարելի է առանց հրամանի ներս մտնել:

Գուժկան - Վրաստանի թաղաւորին ա- նունով կու գամ, պատգամ ունիմ Վար- դան սպարապետին (դուրսէն):

Վարդան - Եղիշէ՛, նայէ՛, ի՞նչ աղմուկ է:

Եղիշէ - (Բեմէն քիչ դուրս) Է՛յ, պա- հակներ, ի՞նչ աղմուկ է:

Վասակ - Վարձատրելու է պահակները, մանաւանդ Արմենակը, որ ամէն զգուշու- թիւն կ'ընէ:

Վարդան - Ես ուրիշ կ'ըսեմ մազա- զաթէ մը կը վախեմ:

Եղիշէ - (Բեմ գալով) Վրաստանէն պատուիրակ մը եկած է:

Վարդան - Յուսանք թէ այս անգամ Վասակին համար ըլլայ:

Եղիշէ - Ո՛չ, Տէր սպարապետ, ձեզ կ'ուզէ տեսնել:

Վասակ - Կը տեսնե՞ս, Կովկասի բախ- տը ափերուդ մէջն է, եւ դուն ստուերնե- րէն կը վախես:

Գուժկան - Ողջո՞յն ամենապատիւ իշ- խաններուն:

Վասակ - Ողջո՞յն Վրաստանի վեհա- փառ թաղաւորին եւ քեզի: Ի՞նչ ուրախ լուրեր կը բերես:

Գուժկան - Ողբ եւ արցունք բերեր եմ: Ահա մեր մեծագոր թաղաւորին նամակը:

Վասակ - Անշուշտ Հայաստանի մարդ- պանին ուզուած է. (կարդալով) Առ քաջ եւ քրիստոսասէր զօրավար Վարդան Մամիկոնեան: (Նամակը Վարդանիմ եր- կարելով) Ինձի չի վերաբերիր. թերեւս քրիստոսասէր ըլլամ, բայց ոչ քաջ եմ, ոչ ալ զօրավար:

Վարդան - (Ուշադրութեամբ կնիքները գննելով) Վասակ իր կնիքներով զիս ալ քաղաքագէտ դարձուց. նայինք, որո՞ւն կնիքը կայ:

Վասակ - Լաւ նայէ, թերեւս Վասա- կին կնիքն ըլլայ վրան:

Վարդան - Դուն չե՞ր ըսողը՝ թէ պա- տերապմը միայն սուրով չ'ըլլար. ի՞նչ զարմանք՝ եթէ քու ձեռքդ հոս ալ կայ:

Վահան - Կարդացէ՛ք, անհամբեր ենք:

Վարդան - (Նամակը Եղիշէին տալով) Կարդա՛ր Եղիշէ:

Եղիշէ - (Կնիքները քննելով) Կնիքին տառերը վրացերէն են: (Նամակը կը կար- դայ) Առ քաջ եւ քրիստոսասէր զօրավար Վարդան Մամիկոնեան - Պարսկից Սե- րուիտ զօրավարը 30.000 բանակով մտաւ Աղուանիստան եւ Վրաստան. քանզի ե- կեղեցիները. առուչաններ կանգնեց ա- մէն կողմ, սուղ եւ աւեր սփռեց: Հասէք օգնութեան, ի սէր Քրիստոսի: Պարսկի զունդերուն մէջ կան սիւնեցիներ, աւելի մոլի կրակապաշտներ եւ քանդիչներ: Ողջ մնացէ՛ք:

Վարդան - Սերուիտի բանակին ամէնէն կատաղիները Սիւնեցիներն են: Սիւնեցի- ներ ալ, ուրեմն, կան եղեր. եւ Վասակ կը հարցնէր թէ իմ կնիքովս զրոյժուած չ'ը- լա՞յ այդ նամակը:

Եղիշէ - Չարմանալի է. քար մը չի շար- ժիր, որուն տակէն Մարդպանին զուրթը դուրս չ'ցուի:

Վասակ - Եղիշէ՛, լսեցի թէ որոշեր ես վանական դառնալ, ճի՞շտ է:

Վարդան - Յուսանք թէ այս անգամ Վասակին համար ըլլայ:

Եղիշէ - Ո՛չ, Տէր սպարապետ, ձեզ կ'ուզէ տեսնել:

Վասակ - Կը տեսնե՞ս, Կովկասի բախ- տը ափերուդ մէջն է, եւ դուն ստուերնե- րէն կը վախես:

Գուժկան - Ողջո՞յն ամենապատիւ իշ- խաններուն:

Վասակ - Ողջո՞յն Վրաստանի վեհա- փառ թաղաւորին եւ քեզի: Ի՞նչ ուրախ լուրեր կը բերես:

Գուժկան - Ողբ եւ արցունք բերեր եմ: Ահա մեր մեծագոր թաղաւորին նամակը:

Վասակ - Անշուշտ Հայաստանի մարդ- պանին ուզուած է. (կարդալով) Առ քաջ եւ քրիստոսասէր զօրավար Վարդան Մամիկոնեան: (Նամակը Վարդանիմ եր- կարելով) Ինձի չի վերաբերիր. թերեւս քրիստոսասէր ըլլամ, բայց ոչ քաջ եմ, ոչ ալ զօրավար:

Եղիշէ - Այո՛, ճիշտ է:

Վասակ - Շատ լաւ կ'ընես, հեռացիր խոր անապատները. այն որ կին զաւակ չունի, աւելորդ է աշխարհի մէջ ապրի. դիր զլուսդ քարերուն տակ, իսկ իմ դը- լուխս միշտ արեւուն մէջ պիտի մնայ:

Ղեւոնդ - Եթէ Վասակ մատ ունի՝ թող Աստուծոյ շանթերն իր վրան թափին:

Վահան - Թող իր զաւակներուն արեւը չտեսնէ:

Վասակ - Եթէ այդ աւերումներուն մէջ Վասակին մատը կայ՝ թող շանթահարէ իր Քրիստոս: Ո՞ր նահանգին մէջ բախ- տալիքներն չկան, արհեստով վարձկան զինուորներ: Իմ հպատակներս ազատ են:

Գուժկան - Ես չեմ կրնար ուշանալ, դրամ չահելու՝ ինչպէս որ կ'ուզեն:

Ղեւոնդ - Ես չեմ կրնար ուշանալ, խնդրեմ սրտապնդիչ պատասխան մը տը- լէք:

Վասակ - Արտաշատի զինուորական ժո- դովին մէջ արդէն որոշուած է Վրաստա- նը պաշտպանել: Գիտենք թէ թշնամին կ'ուզէ մեզ շրջապատել, կտրել բարեկամ կ'ուզէ մեզ շրջապատել, յետոյ մեր վրան յար- ժակիլ: Վարդան, այդպէս չէ՞:

Վարդան - Ժողովին որոշումն այդպէս էր:

Արշալիր - Պէտք է ժամապահառ ըլ- լանք: Դէպքերը մեր կարծածէն աւելի շուտ կը զահալիւթին:

Ղեւոնդ - Թշնամին չի քնանար:

Վասակ - Եթէ գլխաւոր վիշապ մըն է, որուն ճիրաններն ամէն կողմ է մինչեւ Գուժկան - Ամիս մը պէտք է մինչեւ Վրաստան հասնելու համար: Վայրկեան- ները թանկ են:

Վասակ - Վաղն իսկ պէտք է Վարդան մեկնի:

Վարդան - Ուր որ Խաչին թշնամիներ կան, ես անոնց դէմն եմ (Սուրբ կը մեր- կացնէ):

Վասակ - (Սուրբ մերկացնելով) Եւ ես անոնց դէմ՝ որ կ'ուզեն մեր սուրբ հողը արեւնով ողողել:

Վարդան - Արշալիր, դնա իսկոյն պա- տրաստէ մեկնող զօրաբաժինները: Տարօ- նի եւ Այրարատեան բանակները պիտի չան: Վահան պիտի պաշտպանէ Արտա- շատը: Դուն իմ հետս Վրաստան պիտի չառն: Հեր եւ Զարեանդն արդէն բռնած:

Վասակ - Ես Սիւնեցիներու անյաղթ մեր ընտիր զունդերը: Իսկ Վասակ... զունդերով Հայաստանի սիրտը կը բռնեմ:

Վարդան - (Գուժկանին) Դուն, մեծա- պատիւ երիտաւր, իսկոյն մեկնէ, մեր ող-

ջոյններով. ըսէ թաղաւորին՝ թող կողմ- նակի յարձակումներով թշնամին զբաղե- ցնէ. տասնըհինգ օրէն ես հոն եմ:

(Ղեւոնդին) Հայր սուրբ, պատրաստէ բանակին առնել:

Վասակ - Այո՛, դէպքերէն աւելի՝ խաչ եւ աւետարան առնէք. զինուորը միւթթա- րելու է:

Ղեւոնդ - Ես ալ որոշած եմ ձեզի ընկե- րել:

Վասակ - Շատ լաւ որոշում է. քու խօսքերդ հրեղէն են: (Մեկուսի) Կ'ազա- տինք այս խառնակիչէն:

Վարդան - (Ղեւոնդին) Ո՛չ, ներկայու- թիւնը Հայաստանի մէջ անհրաժեշտ է: Պէտք է ժողովուրդին մէջ, զղեակներու մէջ քարոզես եւ խանդավառես թոյլ հո- տերը: Վասակ լաւ բան ըրաւ. սուրէն աւելի զօրաւոր դէպքեր կան: (Եղիշէին) Դուն ինձի հետ կու գաս:

Ղեւոնդ - Ես ալ որոշած եմ ձեզի ընկե- րել:

Վասակ - Շատ լաւ որոշում է. քու խօսքերդ հրեղէն են: (Մեկուսի) Կ'ազա- տինք այս խառնակիչէն:

Վարդան - (Ղեւոնդին) Ո՛չ, ներկայու- թիւնը Հայաստանի մէջ անհրաժեշտ է: Պէտք է ժողովուրդին մէջ, զղեակներու մէջ քարոզես եւ խանդավառես թոյլ հո- տերը: Վասակ լաւ բան ըրաւ. սուրէն աւելի զօրաւոր դէպքեր կան: (Եղիշէին) Դուն ինձի հետ կու գաս:

Ղեւոնդ - Ես ալ որոշած եմ ձեզի ընկե- րել:

Վասակ - Շատ լաւ որոշում է. քու խօսքերդ հրեղէն են: (Մեկուսի) Կ'ազա- տինք այս խառնակիչէն:

Վարդան - (Ղեւոնդին) Ո՛չ, ներկայու- թիւնը Հայաստանի մէջ անհրաժեշտ է: Պէտք է ժողովուրդին մէջ, զղեակներու մէջ քարոզես եւ խանդավառես թոյլ հո- տերը: Վասակ լաւ բան ըրաւ. սուրէն աւելի զօրաւոր դէպքեր կան: (Եղիշէին) Դուն ինձի հետ կու գաս:

Ղեւոնդ - Ես ալ որոշած եմ ձեզի ընկե- րել:

Վասակ - Շատ լաւ որոշում է. քու խօսքերդ հրեղէն են: (Մեկուսի) Կ'ազա- տինք այս խառնակիչէն:

Վարդան - (Ղեւոնդին) Ո՛չ, ներկայու- թիւնը Հայաստանի մէջ անհրաժեշտ է: Պէտք է ժողովուրդին մէջ, զղեակներու մէջ քարոզես եւ խանդավառես թոյլ հո- տերը: Վասակ լաւ բան ըրաւ. սուրէն աւելի զօրաւոր դէպքեր կան: (Եղիշէին) Դուն ինձի հետ կու գաս:

Ղեւոնդ - Ես ալ որոշած եմ ձեզի ընկե- րել:

Վասակ - Շատ լաւ որոշում է. քու խօսքերդ հրեղէն են: (Մեկուսի) Կ'ազա- տինք այս խառնակիչէն:

Վարդան - (Ղեւոնդին) Ո՛չ, ներկայու- թիւնը Հայաստանի մէջ անհրաժեշտ է: Պէտք է ժողովուրդին մէջ, զղեակներու մէջ քարոզես եւ խանդավառես թոյլ հո- տերը: Վասակ լաւ բան ըրաւ. սուրէն աւելի զօրաւոր դէպքեր կան: (Եղիշէին) Դուն ինձի հետ կու գաս:

Ղեւոնդ - Ես ալ որոշած եմ ձեզի ընկե- րել:

Վասակ - Շատ լաւ որոշում է. քու խօսքերդ հրեղէն են: (Մեկուսի) Կ'ազա- տինք այս խառնակիչէն:

Վարդան - (Ղեւոնդին) Ո՛չ, ներկայու- թիւնը Հայաստանի մէջ անհրաժեշտ է: Պէտք է ժողովուրդին մէջ, զղեակներու մէջ քարոզես եւ խանդավառես թոյլ հո- տերը: Վասակ լաւ բան ըրաւ. սուրէն աւելի զօրաւոր դէպքեր կան: (Եղիշէին) Դուն ինձի հետ կու գաս:

Ղեւոնդ - Ես ալ որոշած եմ ձեզի ընկե- րել:

Վասակ - Շատ լաւ որոշում է. քու խօսքերդ հրեղէն են: (Մեկուսի) Կ'ազա- տինք այս խառնակիչէն:

Վարդան - (Ղեւոնդին) Ո՛չ, ներկայու- թիւնը Հայաստանի մէջ անհրաժեշտ է: Պէտք է ժողովուրդին մէջ, զղեակներու մէջ քարոզես եւ խանդավառես թոյլ հո- տերը: Վասակ լաւ բան ըրաւ. սուրէն աւելի զօրաւոր դէպքեր կան: (Եղիշէին) Դուն ինձի հետ կու գաս:

Ղեւոնդ - Ես ալ որոշած եմ ձեզի ընկե- րել:

Վասակ - Շատ լաւ որոշում է. քու խօսքերդ հրեղէն են: (Մեկուսի) Կ'ազա- տինք այս խառնակիչէն:

Վարդան - (Ղեւոնդին) Ո՛չ, ներկայու- թիւնը Հայաստանի մէջ անհրաժեշտ է: Պէտք է ժողովուրդին մէջ, զղեակներու մէջ քարոզես եւ խանդավառես թոյլ հո- տերը: Վասակ լաւ բան ըրաւ. սուրէն աւելի զօրաւոր դէպքեր կան: (Եղիշէին) Դուն ինձի հետ կու գաս:

Ղեւոնդ - Ես ալ որոշած եմ ձեզի ընկե- րել:

Վասակ - Շատ լաւ որոշում է. քու խօսքերդ հրեղէն են: (Մեկուսի) Կ'ազա- տինք այս խառնակիչէն:

Վարդան - (Ղեւոնդին) Ո՛չ, ներկայու- թիւնը Հայաստանի մէջ անհրաժեշտ է: Պէտք է ժողովուրդին մէջ, զղեակներու մէջ քարոզես եւ խանդավառես թոյլ հո- տերը: Վասակ լաւ բան ըրաւ. սուրէն աւելի զօրաւոր դէպքեր կան: (Եղիշէին) Դուն ինձի հետ կու գաս:

